

Wprowadzenie

Nie można w pełni zrozumieć twórczości literackiej, odkryć naukowych czy wydarzeń historycznych bez znajomości biografii osób, które przyczyniły się do nich. Z biografii dowiadujemy się czegoś o człowieku, a także o kontekście społeczno-kulturowym, w jakim on żył/żyje. Poznanie biografii nie tylko pomaga zgłębić historię człowieka, to wszystko, co było z nim związane, oraz dzieje epoki, w której żył, pracował, tworzył. Wspiera także kształtowanie wnętrza człowieka, sfery jego emocji, marzeń, hierarchii wartości, uwrażliwia na otaczających ludzi, środowisko, kraj czy świat. Pełni funkcję terapeutyczną, uczy radzić sobie z problemami, walczyć z nałogami, pokonywać różne ograniczenia i wykluczenia, wychodzić z choroby. Zgłębiając zarówno biografię swoją, jak i innych – bliskich, a także oddalonych geograficznie, chronologicznie, kulturowo – zdobywamy wiedzę o nas samych i uczymy się kształtować biografię naszą i innych. To sprawia, że w otaczającym nas świecie można coraz częściej spotkać biografie nie tylko w obszarach naukowych, ale również w literaturze pięknej, publicystyce, sztukach plastycznych i filmie.

Pedagogiczny wymiar biografii – historia i współczesność

Wychowawczy i edukacyjny wymiar biografii dostrzeżono już w starożytności. Mitołogie czyli opowieści o bogach i herosach świata starożytnego (*Gilgamesz, Iliada, Odyseja*) wspierały wychowanie męźnych wojowników, prawych obywateli, mędrców miłujących mądrość i rzemieślników uprawiających różne rodzaje sztuk. *Żywoty sławnych mężów*, uchodzące za dzieła historyczne, były przede wszystkim poradnikiem. Jeden z najgłośniejszych ich autorów, Plutarch z Cheronei, w przedmowie do żywotu Aleksandra Wielkiego podkreślał, usprawiedliwiając się, że jego biografie nie są gatunkiem

historycznym, ale materiałem dydaktycznym¹, bardziej wymownie charakter jego biografistyki ukazują porównania zawierające porady wychowawczo-edukacyjne, którymi zakończona jest każda para żywotów równoległych². Cztery *Ewangelie*, opowiadające o życiu Jezusa, jego rodziny i uczniów, przedstawiając prawdy wiary, formułowały dusze i charaktery chrześcijan. W średniowieczu przede wszystkim spisywano żywoty świętych, władców, duchownych różnych szczebli oraz rycerzy, które kreowały wzorce do naśladowania dla przedstawicieli różnych warstw społecznych. W epoce nowożytnej zaczęto opisywać także życie pisarzy, poetów, odkrywców, twórców kultury. Jednak dopiero XIX i XX w. przyniosły zainteresowanie życiem nie tylko ludzi wybitnych i znaczących, ale także „zwykłych”, prostych (nauczycieli, chłopów, grup etnicznych, a nawet mieszkańców ulic czy kamienic), biografie poszerzały horyzonty myślowe czytelników i pogłębiały wiedzę, a tylko w minimalnym stopniu wskazywały wzory do naśladowania.

Do naukowego zainteresowania biografistyką doszło w XVIII wieku³. Jednak dopiero w XIX w. zaczęto wypracowywać naukowe metody badań biograficznych. Jako pierwsi hermeneutyczne sposoby opracowania i analizy źródeł historycznych podczas pisania biografii zaczęli stosować historycy (K. Stadnicki, *Synowie Giedymina* [1846]; J. Bartoszewicz, *Fryderyk Jagiellończyk* [1849]; M. Dzieduszycki, *Piotr Skarga i jego wiek* [1850]; J. Radwański, *Żywoł Mikolajja Kopernika gwiazdazda* [1852]; K. Szajnocha, *Jadwiga i Jagiełło* [1860], J. Lelewel, *Grobowe królów polskich pomniki* [1856]; A. Małeckii, *Juliusz Słowackii jego życie i dzieła w stosunku [!] do współczesnej epoki* [1867]; Z. Sawczyński, *Benjamin Franklin Jerzy Waszyngton. Żywoty...*).

Równocześnie rozwijała się nowoczesna biografistyka literacka. We Francji powieści biograficzne tworzyli: Aleksander Dumas ojciec i syn (np. *Ludwik XIV i jego wiek*), Wiktor Hugo (*Napoleon de Petit*) i Honoriusz Balzak (*Ojciec Goriot, Eugenia Grandem*), w Austrii Stefan Zweig (*Maria Antonina, Maria Stuart, Magellan*). W Polsce mistrzem literatury biograficznej był Józef Ignacy Kraszewski, autor ponad stu powieści (m.in.: *Władysław Syrokmla, Brühl. Czasy Saskie, Dwie królowe (Bona i Elżbieta). Powieść historyczna, Infantka. Anna Jagiellonka*).

- 1 Lech Trzcionkowski w komentarzach w: *Plutarch. Żywoty równoległe*, t. 1, wstęp i przekład K. Korus, komentarz L. Trzcionkowski, Warszawa 2004, s. 37.
- 2 L. Trzcionkowski, *Biografia starożytna – starożytność biografii*, w: *Biografia. Historiografia dawniej i dziś*, red. R. Kasperowicz, E. Wolicka, Lublin 2005, s. 11–28.
- 3 T. Łepkowski, *Biografistyka: żywotność, tradycjonalizm, nowoczesność*, „Kwartalnik Historyczny”, 1975, z. 1, s. 101.

Pod koniec XIX w. biografie pojawiły się w psychologii. Pierwsze psychobiografie zostały opracowane na początku XX w. – w 1909 r. Władysław Witwicki opracował psychobiografię Sokratesa⁴, a w 1910 r. Zygmunta Freud – Leonarda da Vinci⁵. W socjologii dokumenty osobiste do badań naukowych zaczęli wprowadzać amerykański antropolog i socjolog Wiliam Thomas oraz polski socjolog Florian Znaniecki, zaowocowało to ich współpracą przy wydawaniu pięciotomowego dzieła *Chłop polski w Europie i Ameryce*⁶. W socjologii polskiej badania biograficzne mają bogatą historię, z tego względu metoda badań biograficznych nazywana bywa również polską metodą.

Pierwsze trzy dekady XX w. przyniosły rozkwit biografistyki w Europie i Ameryce. Druga wojna światowa sprawiła, że nastąpiło zahamowanie rozwoju badań biograficznych i dopiero w latach sześćdziesiątych zaczęto je rozwijać jednocześnie w wielu krajach Zachodniej Europy i w Stanach Zjednoczonych.

W Polsce ludowej początkowo biografistykę uważano za przeżytek poprzedniej epoki, literaturę gloryfikującą wzorce, które nie przystawały do nowych czasów i powinny zostać wyrugowane ze świadomości Polaków. W latach pięćdziesiątych zaczęto ją doceniać i wykorzystywać do propagowania myśli marksistowsko-leninowskich⁷. Prawdziwy renesans biografistyki obserwujemy jednak dopiero od początku lat dziewięćdziesiątych XX w.

W pedagogice badania biograficzne pojawiły się w XX w. Na gruncie polskim zaś rozpowszechniły się dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX w., gdy zaczęto na nowo badać przeszłość, spisywać historie życia wielu osób, odkłamywać biografie działaczy politycznych i społecznych, a także literatów, aktorów czy innych postaci życia publicznego. Z mroków historii wydobyto żołnierzy podziemia niepodległościowego oraz osoby celowo zapomniane, gdyż były niewygodne dla władz komunistycznych, rozpoczęto badanie ich losów. Nastąpił wręcz „wybuch” zainteresowania genealogią i badaniami dziejów rodzin.

Obecnie biografia funkcjonuje w obszarze różnych dyscyplin nauk społecznych i humanistycznych (np. historia, historia literatury, historia filozofii, psychologia, socjologia, etnologia, kulturoznawstwo), ścisłych (np. medycyna, chemia, fizyka czy

4 W. Witwicki, *Wstęp*, w: *Eutyfron. Obrona Sokratesa*. Kriton, Lwów 1920, wyd. 2, Kęty 2002.

5 Z. Freud, *Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci* [Leonarda da Vinci wspomnienia z dzieciństwa], Leipzig–Wien 1910.

6 W. Thomas, F. Znaniecki, *Chłop polski w Europie i Ameryce*, Warszawa 1976, wydanie oryginalne: *Polish peasant in Europe and America: monograph of an immigrant group*, t. 1–5, Boston 1918–1920.

7 T. Łepkowski, *Biografistyka*, s. 102.

matematyka), a także w mowie potocznej. Dzięki badaniom biograficznym w wielu dyscyplinach naukowych łatwiej jest zrozumieć pewne zależności międzyludzkie i wpływy naukowe. Jednocześnie zainteresowanie biografią ewoluuje w obrębie nauk szczegółowych, co w sposób naturalny wyznacza różne kierunki jej rozumienia.

Różnorodność ujęć i zastosowań biografii w pedagogice

Refleksji na temat pedagogicznych przestrzeni opisywania losów człowieka towarzyszy pytanie dotyczące definicji samego pojęcia „biografia”. Dostrzegamy bowiem, iż jego rozumienie charakteryzuje niejednoznaczność i wielowymiarowość. Zgodnie z etymologią słowo „biografia” (gr. *bíos* – żywot, życie; sposób/tryb życia i *grapho* – piszę) oznacza „opis życia”, a więc tekst, a równocześnie życie, cykl życia od narodzin do śmierci, w jego rzeczywistym wymiarze⁸. Władysław Kopaliński biografią określał życiorys postaci znanej, wybitnej⁹. Danuta Lalak postrzega ją jako opis indywidualnego losu człowieka, „rozpostartego między jego narodzinami i śmiercią (czas życia)”, a równocześnie akt „jego własnej, kreatywnej aktywności”¹⁰. Inną definicję biografii proponują Elżbieta Dubas, wyjaśniając, że jest to „konstrukcja myślowa porządkującą indywidualne doświadczenia życiowe jednostki, która poszukuje sensu wydarzeń, których osobiście doświadczyła”¹¹.

Mnogość definicji sprawia, że funkcjonuje wiele typów biografii. Analizują i opisują one przebieg życia (realizacja, samorealizacja, wzloty, upadki), historię życia (od do), trajektorie życia (tor, droga, linia), osobowość (psychobiografia), losy osoby w danych warunkach społeczno-kulturowych (socjobiografia), dzieje pojedynczej osoby lub zjawiska, grupy bądź organizacji (studium przypadku), losy osoby w danych warunkach historycznych (historiografia), losy osoby spisane przez nią samą (autobiografia), lub analizowane pod kątem ściśle określonego tematu badań (biografie tematyczne). Ponadto wymienia

8 L. Trzcionkowski, *Biografia starożytna – starożytność biografii*, s. 12.

9 W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1994, s. 69; D. Lalak, *Biografia*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, Suplement A–Ż*, Warszawa 2010, s. 35.

10 D. Lalak, *Życie jako biografia. Podejście biograficzne w perspektywie pedagogicznej*, Warszawa 2010, s. 39.

11 E. Dubas, *Refleksja autobiograficzna jako aktywność edukacyjna w kontekście całościowego uczenia się*, w: *Wyzwania współczesnej edukacji dorosłych: Aktywność społeczna, kulturalna i oświatowa dorosłych*, red. A. Fabiś, S. Kędziora, Mysłówice–Zakopane 2009, s. 41.

się biografie wychowawcze, edukacyjne, literackie. Tadeusz Łepkowski wymienia biografie: całkowitą, wycinkową i cząstkową, legendę, mit, pozagrobną (w świadomości pokoleń), pretekstową, zbiorową, integralną, grup i generacji¹². Danuta Lalak zaś wyróżniła biografie: naukową, historyczną, polityczną, literacką i w naukach społecznych¹³.

Biografia naukowa jest to specyficzny rodzaj biografii wywodzący się środowisk naukowych spokrewnionych dyscyplinarnie z osobą biografowaną i do nich skierowany. Autorami tego typu biografii są najczęściej uczniowie lub osoby blisko współpracujące czy zaprzyjaźnione. Zazwyczaj są to biografie pisane pośmiertnie. W zależności od stopnia „spowinowacenia” biografisty z osobą biografowaną, może się zdarzyć, że biografie te mają niewiele wspólnego z rzeczywistym życiem i osiągnięciami osoby biografowanej – takie jednak przypadki zdarzają się bardzo rzadko. Wielu uczonych pragnie jak najwierniej oddać biografię swojego mistrza czy przyjaciela.

Biografia historyczna najczęściej pisana jest przez historyka/ków z zastosowaniem metodologii badań historycznych, opracowana na bazie źródeł pisanych i drukowanych z bogatą dokumentacją źródłową. Zazwyczaj autorzy przedstawiają w nich losy osób już nieżyjących. Biografie te są najczęściej ukazane na szerszym tle wydarzeń społecznych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych, charakterystycznych dla okresu życia osoby biografowanej.

Biografia polityczna bardzo często przedstawia losy biografii osoby żyjącej, będącej w pełni aktywności politycznej, choć spotykamy również całościowe biografie polityków już nieżyjących. Biografie polityczne ukierunkowane są na ukazanie działalności politycznej, wpływu na politykę krajową czy międzynarodową osoby biografowanej. Spotykamy skrajne biografie tych samych polityków, jest to uzależnione od biografisty i przyjętego przez niego punktu interpretacji działań politycznych osoby biografowanej.

Biografie prasowe (niekiedy zwane makulaturowymi)¹⁴ – pisane są przede wszystkim przez dziennikarzy. Mają charakter publicystyczny. Są dostarczane masowemu odbiorcy i nie brakuje w nich plotek, pomówień, sensacyjnych informacji. Pozbawione są one rzetelności i uczciwości, która powinna charakteryzować biografistę.

12 T. Łepkowski, *Biografistyka*, s. 102, 104 i n.; W. Szulakiewicz, *Biografistyka w polskiej historiografii edukacyjnej*, w: *Powiązania rodzinne wśród twórców polskiej teorii i praktyki edukacyjnej*, red. W. Jamrożek, K. Kabacińska, K. Ratajczak, W. Szulakiewicz, Poznań 2007, s. 10.

13 D. Lalak, *Biografia*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, Suplement A-Ż*, Warszawa 2010, s. 38–40.

14 E. Kuryluk, *Biografistyka makulaturowa*, w: *Badania biografii – źródła, metody, konteksty*, red. R. Skrzyński, E. Krzewska, W. Zgłobicka-Gierut, Lublin 2014, s. 221–228.

Biografia literacka jest to rodzaj dzieła literackiego, zbeletryzowanej historii życia osoby biografowanej, w której wiedza o faktach miesza się z fikcją literacką. „Biografie twórców literackich, artystów, naukowców, postaci historycznych, ujęte w formę powieściową, zakładające ze strony biografisty zainteresowanie bohaterem, swobodne w doborze faktów, wykorzystujące także wydarzenia niepotwierdzone przez źródła”¹⁵.

Biografia zbiorowa jest to zbiorowy portret biografowanego środowiska, którym może być np. rodzina, szkoła, parafia, uczelnia, grupa społeczna, mieszkańcy wsi, miasta czy ulicy.

Biografia w naukach społecznych badanie historii życia, drogi życiowej, rekonstrukcji życia czy tylko jego części osoby, czy grupy biografowanej w ujęciu dyscyplin naukowych: socjologii, psychologii i pedagogiki.

Popularność biografii w badaniach pedagogicznych wynika z faktu, że „biografie ludzkie są źródłem wiedzy o roli jednostkowych wydarzeń życiowych i ich funkcji w procesie wychowania i socjalizacji. Edukacyjny wymiar doświadczeń zawartych w cyklu życia jest zatem tą wartością, w której upatruje się szczególnego znaczenia pedagogicznego. Ma to być bowiem sposób na poznanie, w jakim stopniu człowiek, na swojej indywidualnej drodze życia, poddał się kształtowaniu czynników w różnej mierze zewnętrznych: od sytuacji społeczno-gospodarczej, poprzez rodzinę, najbliższe środowisko, po obiektywne zdarzenia, które wywarły wpływ (także) na jego wewnętrzny świat”¹⁶.

W naukach o wychowaniu biografistyka nabiera szczególnego znaczenia w historii pedagogiki, pedeutologii oraz andragogice, w której badania biografii „łączą dwa istotne obszary poznania: edukację i biografię. Rozpoznają procesy edukacji w biegu życia jednostek, zawarte w biografjach a ujawniane w narracjach biograficznych, oraz znaczenie edukacji dla przebiegu ich życia”¹⁷.

15 E. Olinkiewicz, K. Radzymińska, H. Styś, *Język polski: słownik encyklopedyczny*, Wrocław 1999; A. Całek, *Biografia naukowa: od koncepcji do narracji. Interdyscyplinarność, teorie, metody badawcze*, Kraków 2013.

16 J.K. Wawrzyniak, K. Wypiorczyk-Przygoda, *Pamięć i percepcja początku dorosłości w biografii osób starszych*, w: *Uczenie się z biografii Innych*, red. E. Dubas, W. Świtalski, Łódź 2012, s. 217–224.

17 E. Dubas, *Andragogiczne badania biografii – zakresy, trudności, etyka badacza (wybrane aspekty)*, w: *Biografie i uczenie się*, red. E. Dubas, J. Stelmaszczyk, Łódź 2015, s. 33; *taż*, *Edukacja w andragogicznych badaniach biograficznych – biografia edukacyjna*, w: *Badanie biografii – źródła, metody, konteksty*, red. R. Skrzyniarz, E. Krzewska, W. Zgłobicka-Gierut, Lublin 2014, s. 17–31; *taż*, *Biograficzność w kontekście całożyciowego uczenia się*, w: *Biografie i uczenie się*, red. E. Dubas, J. Stelmaszczyk, Łódź 2015, s. 11–29; O. Czerniawska, *Dlaczego*

W badaniach historyczno-edukacyjnych wyróżnia się trzy rodzaje biografii: historyczna, edukacyjna i pedagogiczna (historyczno-pedagogiczna)¹⁸. W biografistyce historycznej obecne są trzy nurty: erudycyjny, podtekstowy i zbiorowy. W pierwszym bohater prezentowany jest na pewnym tle, którego „głębia zależna jest od ogólnej wiedzy, erudycji, a także ciekawości czy dociekliwości, wręcz subtelności badawczej, autora”¹⁹, w drugim losy bohatera są bardzo silnie wplecione w procesy historyczne, ten typ biografii dotyczy najczęściej twórców, ludzi nauki czy nowych prądów ideowych²⁰. Biografię edukacyjną można rozumieć jako biografię tematyczną odnoszącą się do obecności procesu uczenia się i uczenia innych z życia człowieka²¹. Brak natomiast określenia definicji, czym jest biografia pedagogiczna. Różni badacze różnie ją interpretują. Jedni podkreślają, że należy w niej uwypuklać te aspekty, które mają walor edukacyjny, wychowawczy, misyjny, wspierający rozwój osoby, środowiska i społeczeństwa, ucząc człowieka w każdym wieku, wskazują te elementy i wartości, które zostały zapomniane lub są celowo pomijane. Władysława Szulakiewicz uważa, że w biografii pedagogicznej chodzi o przedstawienie ideałów czy ideologii wychowawczych danego okresu, a także sposobów ich realizacji w praktyce²².

Grażyna Karolewicz pisała o biografistyce jako o nauce, która zajmuje się „życiem człowieka w jego dynamicznym rozwoju”²³. Stawia gotowe wzory i ideały

czytam biografie?, w: tamże, s. 139–146; też, *Nowe drogi w andragogice i gerontologii*, Łódź 2011; oraz teksty zebrane w tomie: *Andragogiczny wymiar wydarzeń osobistych i globalnych w badaniach biograficznych*, red. też, Łódź 2011.

18 W. Szulakiewicz, *Biografistyka w polskiej historiografii edukacyjnej*, w: *Ideały wychowania i wzory osobowe narodu polskiego w XIX i XX wieku*, red. E. J. Kryńska, t. 1, Białystok 2006, s. 9–12.

19 W. Bieńkowski, *Biografistyka w badaniach nad książką*, w: *Książka polska w okresie zaborów*, Kraków 1991, s. 41–59.

20 T. Łepkowski, *Biografistyka*, s. 113; E. Rostworowski, *Biografia, biogram, historia grup i pokoleń*, „Kwartalnik Historyczny”, 1973, z. 2, tenże, *Biografistyka dziejów najnowszych*, „Dzieje Najnowsze”, 1973, nr 3, s. 153–158; W. Zajewski, *Biografistyka jako gatunek twórczości historiograficznej*, „Czasy Nowożytne”, 8 (2000) s. 7–18.

21 C. Majorek, *Rola badań biograficznych w rekonstrukcji dziejów oświaty i pedagogiki w Galicji*, w: *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 9: *Biografie pedagogiczne*, Rzeszów 1997, s. 11–24; tenże, *Biografia edukacyjna*, w: *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, red. K. Puchowski, J. Żerka, Gdańsk 1996, s. 178–187; W. Szulakiewicz, *Biografistyka*, s. 11.

22 W. Szulakiewicz, *Biografistyka*, s. 11.

23 G. Karolewicz, *Potrzeba badań nad biografistyką pedagogiczną*, Lublin 2002, s. 2; też, *Biografistyka a pedagogika chrześcijańska*, w: *Wychowanie chrześcijańskie między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 220–229.

do naśladowania²⁴. Nie bez znaczenia jednak są biografie osób, których postawa była godna potępienia. Wychowanie, które jest długim i trudnym procesem, potrzebuje przedstawienia zarówno tych pozytywnych, jak i negatywnych zachowań odzwierciedlonych w biografiami. Ważne jest, aby biografie były autentyczne. Jedynie na podstawie autentycznych biografii możemy wyciągać wnioski, uczyć się odróżniać dobro od zła i kształtować własną hierarchię wartości.

Celem biografistyki pedagogicznej jest ukazanie ideałów oraz ideologii wychowawczych, a także praktyczny sposób ich realizacji we współczesnym świecie. Jednak aby zrealizować wymieniony cel, należy wspomnieć o biogramach i metodzie biograficznej. Biogram czyli zwięzły życiorys typu encyklopedycznego²⁵, stanowi punkt wyjścia w poznaniu ideologii wychowawczych (np. biogramy Jana Bosko, Edmunda Bojanowskiego). Natomiast metoda biograficzna, służy analizie wszelkiego typu biografii „zastanych i wywołanych – czyli sprawozdań przedstawiających jednostkowo interpretacje własnych doświadczeń”²⁶.

W biografii zarówno innego, jak i własnej (autobiografii), która jest zapisem indywidualnego biegu życia, jak w soczewce skupiają się „społeczne możliwości i bariery, normy i reguły ładu społecznego oraz dostępne jednostce sposoby ich przestrzegania i przewyżniania”²⁷. W biografii znajdziemy przykłady i opis strategii oraz możliwości radzenia sobie z barierami, jakie człowiek napotyka w codziennym życiu, z jakimi musi się zmierzyć i jakie pokonać. Ponadto odkrywamy odpowiedzi na pytanie o to, jak w sytuacjach ryzyka, niespójnej współczesności, multikulturowości, pluralizmu religii, a więc szeroko pojętej postnowoczesności, można sobie radzić, jak orientować się w społecznej codzienności. Biografia i autobiografia pozwalają „wyrobić sobie pozytywny stosunek do przeżytych doświadczeń”²⁸, a więc mogą stanowić formę terapii –

24 B. Richter, *Zagadnienia biografistyki współczesnej*, „Nauka Polska”, 19 (1934) s. 16.

25 *Pedagogika*, red. B. Milerski, B. Śliwerski, Warszawa 2000, s. 30.

26 T. Pilch, *Encyklopedia XXI w.*, Warszawa 2004, s. 156.

27 M. Nowak-Dziemianowicz, *Podmiot w narracjach. Narracja, autobiografia, tożsamość*, „Forum Oświatowe”, 2008, numer specjalny, s. 181–194; też, *Doświadczenia rodzinne w narracjach. Interpretacja sensów i znaczeń*, Wrocław 2005; D. Urbaniak-Zajęc, *Pedagogiczna perspektywa w badaniach biograficzno-narracyjnych*, w: *Narracja. Autobiografia. Etyka*, red. L. Kochanowicz, R. Nahirny, R. Włodarczyk, Wrocław 2005.

28 D. Demetrio, *Autobiografia. Terapeutyczny wymiar pisanie o sobie*, przeł. A. Skolimowska, Kraków 2000, s. 11; P. Dominicé, *Uczyć się z życia. Biografia edukacyjna w edukacji dorosłych*, Łódź 2006; F. Schütze, *Trajektorie cierpienia jako przedmiot badań socjologii interpretatywnej*, „Studia Socjologiczne”, (1997) nr 1.

pozwolić poznać i zrozumieć własne doświadczenia, a także pokonywać trudności lub się wyzwolić z ograniczających więzów.

Założenia rocznika „Biografistyka Pedagogiczna”

Zrodził się pomysł powołania czasopisma, które stałoby się forum wymiany myśli dla badaczy reprezentujących różne dziedziny wiedzy, a zajmujących się badaniem biografii i ukazywaniem ich w aspektach pedagogicznych, edukacyjnych i wychowawczych. Potrzebę takiego forum zgłaszali uczestnicy cyklicznych konferencji: „Współczesne przestrzenie edukacyjne biografistyki” oraz „Biografie codzienności”, organizowanych przez Katedrę Biografistyki Pedagogicznej w Instytucie Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Nowy rocznik „Biografistyka Pedagogiczna” nie zastąpi serii wydawniczej „Biblioteka Katedry Biografistyki Pedagogicznej”, ale będzie czasopiśmie towarzyszącym jej, związanym z działalnością Fundacji „Biografie Codzienności”.

Pragniemy, aby czasopismo „Biografistyka Pedagogiczna” wpisało się w nurt badań biograficznych w kontekście edukacji i wychowania na gruncie pedagogiki, ale także historii, socjologii, psychologii, teologii, historii literatury, a nawet nauk ścisłych. Na łamach rocznika będziemy starali się publikować szkice biograficzne, badania wykorzystujące metody biograficzne i autobiograficzne, materiały ukazujące dokumenty osobiste i źródła do badania biografii oraz sposoby ich zaprezentowania i edycji. Nie zabraknie tu także artykułów przedstawiających i recenzujących interesującą literaturę biograficzną oraz ukazujących badania biograficzne.

Ramy programowe rocznika winny obejmować następujące zagadnienia:

- metody i narzędzia badawcze do badań na gruncie biografistyki pedagogicznej;
- badania biograficzne w kontekście wychowania, edukacji, patriotyzmu, personalizmu, kontaktów międzypokoleniowych;
- kreowanie wzorów i wzorców osobowych oraz ich wykorzystanie w edukacji i kulturze;
- propagowanie w edukacji, wychowaniu, kulturze i literaturze biografii postaci znaczących;
- badanie biografii nauczycieli, wychowawców, wykładowców, uczonych, profesorów;
- badania nad środowiskami szkolnymi, wychowawczymi, opiekuńczymi i akademickimi;
- znaczenie biografii w funkcjonowaniu, kreowaniu i badaniach dotyczących tradycji narodowych i etnicznych;
- biografie a badania pamięci auto/biograficznej i miejsc pamięci;
- andragogiczny wymiar biografii osób starszych;

- biografie w chorobie, niepełnosprawności i wykluczeniu społecznym;
- terapeutyczny wymiar biografii i biograficzności;
- źródła do badania biografii;
- bogactwo literatury biograficznej.

Bieżący tom

Myślą przewodnią pierwszego numeru są biografie tych wszystkich, których życie toczy/toczyło się na pograniczu przede wszystkim geograficznym, kulturowym, religijnym, społecznym, językowym, historycznym. Niejednokrotnie przyjmujemy, że pogranicze to nie tylko obszar lub terytorium, na którym dochodzi do współżycia przedstawicieli różnych grup etnicznych, kulturowych, religijnych, społecznych czy majątkowych, ale również okres, w którym stykają się dwie epoki w dziejach ludzi, państw, narodów, grup społecznych czy kulturowych, pokoleniowych, a nawet stan „współistnienia dwóch odrębnych światów”, na przykład realnego i wirtualnego, wyśnionego, ludzi chorych/niepełnosprawnych i zdrowych... Specyfika pogranicza wpływa na biografie poszczególnych jednostek i zbiorowości, na wyznawane przez nich wartości, postawy życiowe i zachowania społeczne.

Studia i rozprawy zebrane w pierwszym numerze dotyczą więc szeroko pojętego pogranicza: geograficznego, społeczno-politycznego i historycznego. Układ wewnątrz tej części jest problemowy. Na początku przedstawiamy teksty, w których autorzy ukazują biografie i konteksty biografistyki pogranicza. Pojawia się więc tu teksty dotyczące niezwykłych postaci z pogranicza geograficznego: polsko-białoruskiego (Helena Głogowska) oraz polsko-niemieckiego (Izabela Lewandowska i Sylwia Szkamruk), kresowiaków rzuconych na Kaukaz (Andrzej Chodubski), Polaków propagujących kulturę kurpiowską (Małgorzata Parzych). O problemie zmagania się z pograniczem w sensie społeczno-religijno-ideologicznym piszą Izabela Nadolnik (katecheci w szkołach państwowych okresie ofensywy ideologicznej), Paweł Skrzydlewski (*logos i ethos* Władysława Tatarkiewicza), Anna Jabłońska (paradoks staropolskiego żebraka) i Piotr Gołdyn (o spotkaniu świętości i nierzędu czyli o świętych opiekujących się kobietami upadłymi). O prowadzeniu polityki dynastycznej poprzez marginalizację niektórych członków rodziny Piastów pisze Anna Kowalska-Pietrzak. Ryszard Skrzyaniarz zaś ukazuje intrygującą biografię człowieka, który w wyniku choroby balansuje na granicy dwóch światów.

W kolejnych tekstach autorzy ukazują źródła do badań biograficznych: Marek Robert Górniak pamiętniki, relacje i wspomnienia osadników z terenu Ziemi Głogowskiej, Ewa Maria Slaska i Tomasz Fetzki – blog, który stał się inspiracją do pogłębianych badań nad nietypowymi biografiami pogranicza, zaś Marta Kłak-Ambrożkiewicz portrety i autoportrety Jana Matejki.

Autorzy dwóch ostatnich artykułów (ks. Edward Walewander, Małgorzata Kutyla) opisują metody wykorzystywania badań biograficznych do pogłębiania studiów regionalistycznych.

W części nazwanej *Materiały* pragniemy prezentować teksty, w których badacze będą chcieli przedstawić ciekawe źródła do badań biograficznych lub nie do końca opracowane materiały zapowiadające ich badania. W tym tomie Katarzyna Sabat ukazuje prośbę o ułaskawienie jako źródło do biografii Żołnierzy Wyklętych, zaś Elżbieta Krzewska i Ryszard Skrzyniarz narrację o Katolickim Uniwersytecie Lubelskim emerytowanej pracownicy, która stanowi wstęp do szeroko zakrojonych, jubileuszowych badań dotyczących misji katolickiego uniwersytetu istniejącego w socjalistycznej Polsce.

W tomie zamieszczać będziemy także artykuły recenzyjne, recenzje i omówienia ciekawych publikacji dotyczących biografii i biografistyki oraz *Przegląd bibliograficzny*, w którym będziemy sygnalizować pojawienie się ważnych i wartościowych publikacji książkowych z tejże problematyki.

Ryszard Skrzyniarz